

Wina i Wstyd w Sferze Seksualności — pierwszy etap konstrukcji narzędzia

Sex-Guilt and -Shame Scale — preliminary stage of tool construction

Piotr Olaf Żylicz, Alicja Grochowska

Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej

Streszczenie

Wstęp. Problematykę poczucia winy i wstydu w sferze seksualnej opisano na tle konceptualizacji winy i wstydu, przede wszystkim we współczesnej psychologii. Dokonano również przeglądu badań nad związkami poczucia winy w obszarze seksualnych doświadczeń człowieka z jego emocjonalnym, poznawczym i behawioralnym funkcjonowaniem oraz opisano założenia konstrukcji narzędzia „Wina i Wstyd w Sferze Seksualności (WWSS)”.

Materiał i metody. Badaniem wstępnym objęto 90 mężczyzn z Warszawy i Łodzi w wieku 18–29 lat. Badani wypełnili pierwotną wersję narzędzia (WWSS) składającą się z 31 pozycji.

Wyniki i wnioski. Wbrew oczekiwaniom nie udało się wyodrębnić niezależnych podskal mierzących poczucie winy i wstydu w sferze seksualnej. Narzędzie WWSS mierzy oba konstrukty łącznie i charakteryzuje się zadowalającymi właściwościami psychometrycznymi. Postuluje się dalsze badania, które uwzględnią populację kobiet oraz doprecyzują trafność kwestionariusza.

Słowa kluczowe: poczucie winy w sferze seksualnej, poczucie wstydu w sferze seksualnej, narzędzia pomiaru

Abstract

Introduction. Sex-guilt and-shame have been presented in the context of mostly psychological literature on guilt and shame. Research on sex-guilt and -shame have been reviewed. The authors have also stated assumptions underlying construction of „Sex-Guilt and-Shame Scale”.

Material and methods. A preliminary version of the tool (31 items) was administered to 90 men aged 18–29 years.

Results and conclusions. Statistical analyses did not revealed two-dimensional (sex-guilt and-shame) inner structure of the tool. Current unidimensional scale showed satisfactory psychometrical properties. Further research on female sample and analysis of relationships with other variables are needed.

Key words: sex-guilt, sex-shame, measures

Wstęp

Zmieniające się postawy wobec seksualności w kulturze Zachodu, a także w Polsce, skłaniają do poszukiwania narzędzi, które mogłyby znaleźć zastosowanie w badaniach psychoseksuologicznych. W obecnym artykule prezentujemy wstępną wersję

kwestionariusza „Wina i Wstyd w Sferze Seksualności”. Za podjęciem próby skonstruowania tego narzędzia przemawiało kilka przesłanek, o czym piszemy w dalszej części tekstu.

Poczucie winy

Poczucie winy, w którym jak należy się spodziewać, osadzone jest poczucie winy w sferze seksualności, jest bardzo różnorodnie rozumiane [1]. Dla psychoanalityków poczucie winy jest reakcją samokarania się jednostki wyrażającą skłonność do zadawania sobie bólu fizycznego lub psychicznego. W teo-

Adres do korespondencji:

dr n. hum. Piotr Olaf Żylicz
Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej
ul. Chodakowskiego 19/31
03–815 Warszawa
e-mail: ozylicz@swps.edu.pl
tel./faks: (022) 773 35 74
Nadesłano: 1.12.2004

Przyjęto do druku: 20.12.2004

rii uczenia się poczucie winy jest reakcją warunkową na sytuację wzbudzającą lęk przed karą. Poczucie winy może być rozumiane także jako względnie stały składnik osobowości — decyduje ono o częstotliwości pojawiania się, natężeniu i czasie utrzymywania się poczucia winy rozumianego jako przejściowy stan podmiotu. Poczucie winy pełni rolę regulatora zachowania — stanowi istotny element mechanizmu samokontroli człowieka oraz decyduje o zdolności jednostki do modulowania i tłumienia własnych impulsów i dostosowania formy ich zaspokajania do wymogów społecznych. Powinno odgrywać znaczną rolę w regulacji zachowania społecznego człowieka, decydując między innymi o gotowości do podejmowania pewnych działań (np. niesienia pomocy) i niepodejmowania innych (np. agresji) [2].

W psychologii przez poczucie winy rozumie się najczęściej zespół specyficznych reakcji, obejmujących głównie wstyd, żal, złość na siebie, niepokój, negatywną samoocenę, powstałe na skutek zachowań niezgodnych z regułami etycznymi, jakie jednostka uznaje. Zachowanie niezgodne z regułami etycznymi jest zazwyczaj rozumiane jako uleganie jakimś własnym popędom, które moralność jednostki nakazuje tłumić. Może to być na przykład dawanie upustu popędom agresywności, seksualnym, ekshibicjonizmu albo uleganie jakimś innym impulsom, których ekspresji jednostka sama sobie zabrania [3].

Poczucie winy i wstydu

Poczucie winy i poczucie wstydu są ze sobą powiązane, ale jednocześnie pełnią różne funkcje. Można je uznać za względnie stałe i trwałe sposoby reagowania przejawiające się w sferze emocjonalno-poznawczej, a szczególnie wyraźnie w pierwszej z nich. Zarówno poczucie winy, jak i wstyd czy poczucie wstydu należą do uczuć dysforycznych i obejmują różnorodne odniesienia względem siebie, a także są uważane za przejaw superego, mogącego kierować ludzkim zachowaniem [4, 5].

Chociaż pojęć poczucia winy i wstydu w literaturze przedmiotu używano zamiennie, pomiędzy tymi dwoma rodzajami odczuć moralnych istnieją prawdopodobnie znaczące różnice [6–8]. Obecnie w literaturze przedmiotu dominuje przekonanie, że poczucie winy, o ile nie jest połączone z poczuciem wstydu, ma charakter adaptacyjny i konstruktywny. Obejmuje negatywną samoocenę pewnych własnych zachowań (bądź ich braku) w odniesieniu do standardów. Poczucie winy może się wyrażać stanami napięcia, wyrzutami sumienia i żalem, które motywują do działań kompensacyjnych (takich jak osobiste

przeprosiny [9]) i zwiększając prawdopodobieństwo, że niepożądane zachowanie nie wystąpi w przyszłości [8]. Tymczasem wstyd stanowi zazwyczaj wynik wyjątkowo bolesnego doświadczenia, silnie wsobnego i bardziej rozproszonego niż poczucie winy. U jednostek przeżywających wstyd może wystąpić poczucie braku własnej wartości, niekompetencji bądź ogólnego samopotępienia, odzwierciedlające nazbyt surową samoocenę [10]. Wstyd można określić jako bolesną emocję wywołaną przez poczucie winy, niepowodzenie bądź zdrożność. Nieco inaczej można powiedzieć, że winni czujemy się za to, **jak postępujemy**, wstyd natomiast odczuwamy w odniesieniu do tego, **jacy jesteśmy** [8]. Wstyd jest często emocją silniejszą i głębszą niż poczucie winy. Występuje, kiedy jesteśmy rozczarowani czymś, co charakteryzuje nas wewnętrznie, co przynależy do naszej natury. Zarówno poczucie wstydu, jak i winy mogą w istotny sposób wpływać na postrzeganie samego siebie i własnego zachowania względem innych, szczególnie w sytuacjach konfliktowych.

Płeć prawdopodobnie odgrywa modyfikującą rolę w intensywności i częstotliwości przeżywania odczuć moralnych [7, 11]. Wyniki badań wskazują, że kobiety są bardziej skłonne odczuwać empatię i poczucie winy, jednocześnie angażując się w zachowania prospołeczne czy kompensacyjne częściej niż mężczyźni [6, 12]. Co więcej, w niektórych badaniach [7] kobiety przejawiały wyższy poziom nasilenia wstydu. Osobnym problemem pozostaje, czy kobiety rzeczywiście silniej doświadczają poczucia winy i wstydu, czy też łatwiej, ze względu na standardy kulturowe, do nich się przynaję.

Poczucie winy i wstydu w sferze seksualności

Szczególnym źródłem poczucia winy i wstydu jest sfera seksualności. Wstyd seksualny to między innymi „potrzeba unikania ekspozycji nagiego ciała przed innymi ludźmi lub też unikania reakcji na nagość, które to zachowania pozostają w kolizji z wartościami wyznawanymi przez jednostkę” [13]. Poczucie winy w tej sferze wiąże się zazwyczaj z silnymi wyrzutami sumienia jako odpowiedzi na aktywność seksualną lub nawet na same myśli i fantazje o treści erotycznej. Jednostki odczuwające winę w tej sferze mogą uznawać seks (lub jakieś specyficzne seksualne zachowania) za niemoralny, grzeszny, nieczysty. Często mają także skłonność do karania siebie za naruszanie norm seksualnych, zazwyczaj nieświadomie. Dysfunkcyjne poczucie winy oraz wstyd, jakie towarzyszą człowiekowi w dziedzinie seksualnej, wynikają nierzadko z niewłaściwego wychowania naznaczonego atmos-

ferą milczenia, zakazu lub też ignorowania seksualności bądź traktowania jej jako „zła koniecznego”. W efekcie nawet najbardziej naturalne zjawiska i zachowania seksualne mogą stanowić tabu rodzące lęk i zagrożenie dla poczucia własnej wartości. Osoby uznające powszechnie rozumianą aktywność seksualną za przejaw najprostszych instynktów zwierzęcych (a poddawanie się im za oznakę słabości czy utratę kontroli) będą unikać lub reagować negatywnie na sytuacje zabarwione seksualnie. Poczucie winy miesza się zazwyczaj z napięciem seksualnym i tworzy mieszaną emocji potencjalnie destrukcyjnych dla podmiotu i jego społecznego otoczenia (projekcje, zachowania agresywne) [14].

Poczucie winy w sferze seksualności według Moshera

Pod koniec lat 60. ubiegłego stulecia Mosher [15] skonstruował narzędzie do badania poczucia winy; obejmowało ono także sferę seksualności. Od tego czasu służyło i służy jako główne narzędzie do pomiaru poczucia winy w tej domenie ludzkich doświadczeń. Niestety nie różnicuje ono poczucia winy od wstydu, co sprawia, że wszystkie badania prowadzone przy jego użyciu badają obie zmienne łącznie. Według Moshera poczucie winy jest dyspozycją osobowościową, którą określa on jako zgeneralizowane oczekiwanie kar wewnętrznych (w przeciwieństwie do strachu, który jest spodziewaniem się kar zewnętrznych) za łamanie albo antycypację łamania zinternalizowanych norm zachowań społecznie akceptowanych. Dyspozycja ta rozwija się w drodze socjalizacji jednostki pod wpływem standardów społecznych przekazywanych przez rodziców i otoczenie. Poczucie winy może się przejawiać jako utrzymujące się zahamowanie ekspresji pewnych zachowań albo zakłócenie procesów poznawczych, jeśli ich treść jest wyraźnie niezgodna z oczekiwaniami społecznymi. O występowaniu poczucia winy może świadczyć także przyznawanie się do robienia czegoś źle, samokaranie [16].

Według Moshera poczucie winy w sferze seksualności jest dyspozycją osobowościową określaną jako struktura afektywno-poznawczo-działaniowa. Ten rodzaj poczucia winy pojawia się w sytuacjach seksualnych, angażujących jednocześnie: od strony afektywnej poczucie winy, podniecenie i radość; od strony procesów poznawczych świadomość pobudzenia seksualnego, aktywizację pojęć moralnych, antycypacje, fantazje i wspomnienia sytuacji seksualnych;

a od strony behawioralnej — zachowania w kontekście seksualnym [17].

Poczucie winy w sferze seksualności a funkcjonowanie w różnych dziedzinach życia

Badania nad poczuciem winy* w sferze seksualności wskazują, że właściwość ta wpływa na funkcjonowanie człowieka w wielu dziedzinach życia. Stwierdzono zależności między tą formą poczucia winy a funkcjonowaniem emocjonalno-poznawczym. W badaniu Galbraitha i Moshera [18] mężczyźni o niskim poczuciu winy w sferze seksualności lepiej przypominali sobie słowa o zabarwieniu erotycznym w porównaniu z mężczyznami o dużym nasileniu tej cechy, którzy lepiej zapamiętywali słowa neutralne. Natomiast u kobiet o wysokim poczuciu winy następowało płytsze przetwarzanie informacji — słabiej zapamiętywały i spostrzegały jako mniej wiarygodną reklamę prezerwatyw, w porównaniu z kobietami o niskim nasileniu winy w sferze seksualności [19]. Omawiana cecha różnicowała badanych także co do sposobu przetwarzania informacji dotyczących antykoncepcji [20, 21]. Negatywne reakcje emocjonalne u kobiet i u mężczyzn o wysokim nasileniu tego rodzaju winy wywoływały także filmy prezentujące masturbację. Natomiast kobiety o wysokim poczuciu winy w sferze seksualności relacjonowały słabe pobudzenie podczas oglądania filmów erotycznych, podczas gdy obiektywny pomiar ich pobudzenia fizjologicznego wskazywał, że jest ono wyższe niż u osób o małym nasileniu badanej cechy [22]. W innych badaniach wykazano, że u kobiet o wysokim poczuciu winy w sferze seksualności po przeczytaniu fragmentów literatury erotycznej wzrastało ogólne poczucie winy jako stan [23].

Poczucie winy w sferze seksualności istotnie wiąże się z upodobaniami i praktykami seksualnymi. Stwierdzono, że mężczyźni o wysokim poziomie poczucia winy w sferze seksualnej rzadziej podejmują ryzykowne zachowania seksualne (np. przypadkowe kontakty grożące zarażeniem się HIV) w porównaniu z mężczyznami o małym natężeniu tej cechy [24]. Podobną zależność zidentyfikowano u młodzieży w wieku 18–19 lat [25]. Wykazano, że kobiety niezdolne do przeżywania orgazmu przejawiają wyższy poziom poczucia winy w sferze seksualności niż kobiety przeżywające orgazm [26]. Wayment i Aronson [27] stwierdzili, że u kobiet nasilenie takiego poczucia winy

*Jak wspomniano wyżej, narzędzie Moshera bada zarówno poczucie winy, jak i wstydu, a ponieważ w większości badań wykorzystuje się tę metodę, oznacza to, że prezentowany przegląd *de facto* odnosi się do obydwu zmiennych.

wiąże się z rzadkim zmienianiem partnerów seksualnych i preferowaniem stosowania prezerwatyw w trakcie współżycia. Ta ostatnia prawidłowość potwierdza wcześniejsze wyniki badań [17], w których stwierdzono, że kobiety o wysokim poziomie poczucia winy w sferze seksualności charakteryzuje skłonność do stosowania środków antykoncepcyjnych takich jak pianki, prezerwatywy czy czopki, w odróżnieniu od kobiet o niskim nasileniu poczucia winy, które częściej stosują tabletki i wkładki wewnątrzmaciczne.

Moralność, zasady etyczne i religijność to kolejna grupa właściwości powiązanych z poczuciem winy w sferze seksualności. Badania Moshera i Crossa [28] wykazały, że studenci o wysokim nasileniu poczucia winy w sferze seksualności, wyjaśniając, dlaczego nie podejmują współżycia przedmałżeńskiego, odwoływali się do zasad moralnych. W innych badaniach Mosher [29] stwierdził, że studenci o wysokim poziomie poczucia winy w sferze seksualnej wyrażali konserwatywne poglądy dotyczące seksu, byli bardziej religijni, bardziej konserwatywni w poglądach politycznych i bardziej ulegali mitom na temat seksu niż osoby o słabym natężeniu tej cechy. Osoby o niskim poziomie tego rodzaju poczucia winy były bardziej tolerancyjne wobec aborcji niż osoby o dużym nasileniu tej cechy [30]. U białych kobiet amerykańskich poczucie winy w sferze seksualności korelowało pozytywnie z częstością chodzenia do kościoła [31]. Omawiana cecha okazała się predyktorem postaw osób heteroseksualnych wobec homoseksualnych. Kobiety i mężczyźni heteroseksualni o niskim poczuciu winy w sferze seksualności przejawiali bardziej pozytywne postawy wobec homoseksualizmu niż osoby o wysokim natężeniu tej cechy [32]. Stwierdzono także, że poczucie winy w sferze seksualności jest negatywnie skorelowane z samoświadomością seksualną [33].

Wykazano także różnice międzypłciowe: kobiety charakteryzują się wyższym poczuciem winy w sferze seksualności niż mężczyźni [34]. Ponadto kobiety wykorzystywane seksualnie w dzieciństwie przejawiały wyższy poziom omawianej cechy niż kobiety, które nie były wykorzystywane [35].

Przesłanki konstruowania narzędzia do badania poczucia winy i wstydu w sferze seksualnej

Istnieje, o czym była mowa wcześniej, narzędzie opracowane przez Moshera [15], badające predyspozycje jednostki do doświadczania poczucia winy w tym obszarze. Ma ono swoją ustaloną od lat wysoką pozycję w badaniach psychoseksu-

ologicznych. Jednak zostało skonstruowane kilka dekad temu i siłą rzeczy nie uwzględnia istotnych zmian, jakie zachodzą w postawach wobec seksualności. Ponadto kwestionariusz Moshera (polskiej adaptacji dokonał Kuczkowski [36]) nie różnicuje poczucia winy od wstydu, co, jak pokazują badania i analizy teoretyczne [8], może rodzić poważne trudności interpretacyjne, bowiem skłonność do doświadczania poczucia winy — jak była mowa wcześniej — ma zwykle psychologicznie znacznie bardziej pozytywny charakter niż poczucie wstydu, które nierzadko idzie w parze z zaburzeniami funkcjonowania [1]. Wyjątkowość i intensywność doświadczeń seksualnych u człowieka sprawiają być może, że zależności między poczuciem winy i wstydu w tym obszarze mają inny charakter niż w innych domenach.

Kolejna przesłanka dotyczy specyficznej natury poczucia winy i wstydu. Z punktu widzenia pomiaru obydwu zmiennych w obszarze ludzkiej seksualności kluczowe znaczenie ma nieliniowy związek nasilenia skłonności do przeżywania obydwu emocji z jakością funkcjonowania doświadczających je ludzi. W odróżnieniu bowiem na przykład od lęku w sferze seksualnej, który należy uznać za właściwie zawsze dysfunkcjonalny, poczucie winy i wstydu jest w pewnych granicach potrzebne do właściwego funkcjonowania, zarówno pod względem psychologicznym, jak i moralnym. Ta ostatnia kwestia dotyczy dużej rozbieżności indywidualnych postaw w odniesieniu do takich zachowań jak promiskuitizm czy masturbacja. W tym zakresie różnią się znacząco nie tylko osoby reprezentujące populację ogólną, ale również ci, którzy wypowiadają się o jakości funkcjonowania ludzi w sferze seksualnej (seksuolodzy, psychiatry czy psycholodzy).

Poczucie winy i wstydu w sferze seksualnej traktuje się jako względnie trwałe afektywno-poznawcze (z przewagą tych pierwszych) dyspozycje osobowościowe, które uaktywniają się przede wszystkim w sytuacjach przekroczenia zasad moralnych i obyczajowych odnoszących się do sfery seksualnej. Przekraczanie tych norm może dotyczyć działań zarówno danej jednostki, jak i innych osób (oglądanych w telewizji czy w sytuacjach życiowych) oraz mieć charakter wyobrażeniowy bądź rzeczywisty. Oczekujemy, że poczucie wstydu, bardziej niż poczucie winy, uaktywnia się w obecności innych osób. Zarazem doświadczanie zarówno poczucia winy, jak i wstydu silnie angażuje „ja” jednostki, przy czym być może bardziej niż w innych domenach

życia ludzi poczucie winy w sferze seksualnej znacząco wpływa na ogólną samoocenę jednostki, co może zbliżać jego psychologiczne konsekwencje do poczucia wstydu (por. poglądy Tangneya na różnice między winą a wstydem).

Materiał i metody

Sposób doboru pozycji do kwestionariusza

Tworząc pozycje kwestionariusza, starano się, aby spełnionych było kilka warunków. Po pierwsze, pozycje powinny ujmować poczucie zarówno wstydu, jak i winy. Zakładano bowiem, że uda się wyodrębnić dwie względnie niezależne psychometrycznie podskale dla obydwu rodzajów emocji. Ponadto kwestionariusz powinien być możliwy do stosowania w niezmienionej treściowo formie zarówno w grupie mężczyzn, jak i kobiet, minimalizować znaczenie różnic w poglądach na ludzką seksualność oraz nie dotyczyć emocjonalnych reakcji na ekstremalne zachowania seksualne. Konstruując pozycje kwestionariusza, korzystano z narzędzia Moshera [15], jak również ze skali do badania lęku w sferze seksualnej [37]. Autorzy część pozycji do wersji wstępnej opracowali również sami.

Pierwotna wersja kwestionariusza

Pierwsza wersja, którą poddawano dalszym procedurom psychometrycznym, zawierała 31 pozycji. Od strony formalnej zachowano sposób konstrukcji stosowany w obydwu wyżej wymienionych narzędziach, czyli każda pozycja składa się z członu głównego ujmującego określoną sytuację odnoszącą się do ludzkiej seksualności (np.: „Gdy spotykam kogoś, dla kogo jestem atrakcyjny”), po którym są opisane dwa możliwe przeciwstawne sposoby reagowania. Za każdym razem jeden z nich wskazuje na tendencję do doznawania poczucia winy lub wstydu.

Badanie pilotażowe

Badanie przeprowadzono w grupie mężczyzn z Warszawy i Łodzi. Zbadano 90 osób w wieku 18–29 lat (średnia wieku 23,7 roku). Trzydzieści osiem procent osób miało wyższe wykształcenie, 58% wykształcenie średnie (głównie studenci). Stanu wolnego było 64% osób, a jedynie 7% z nich miało dzieci. Nie zadawano specyficznych pytań dotyczących doświadczeń seksualnych badanych.

Wyniki

Na pierwszym etapie określono rozkłady częstości odpowiedzi na poszczególne pytania. Uznano, że jeśli więcej niż 90% badanych wybiera pierwszą lub drugą odpowiedź na dane pytanie, to należy je usunąć z listy pozycji kwestionariusza, mimo że mamy do czynienia ze specyficzną grupą osób (młodzi mężczyźni z dużych miast). Nie zwiększa się bowiem wtedy wariancja (zróżnicowanie) wyników końcowych narzędzia. I tak na przykład aż 100% (!) badanych osób odpowiedziało, że onanizm jest to dobry sposób rozładowania napięcia seksualnego (vs. „coś o czym nawet wstydę się myśleć”).

W kolejnym kroku próbowano, przy zastosowaniu analizy czynnikowej, wyodrębnić podskale poczucia winy i wstydu. Okazało się jednak, że na wynikach badanej próby trudno było uzyskać satysfakcjonujące rozwiązanie dwuczynnikowe, wskazujące, że można wyodrębnić dwie względnie niezależne (możliwie nisko skorelowane) podskale kwestionariusza. Na tym etapie założono, wbrew pierwotnym oczekiwaniom, pozostanie przy jednolitym konstrukcie ujmującym łącznie tendencje do reagowania afektywnego w obszarze seksualności moralnymi emocjami, jakimi są poczucie winy i wstydu. W związku z tym używana będzie tymczasowa nazwa narzędzia: „Wina i Wstyd w Sferze Seksualności (WWSS)”.

Po kolejnych analizach psychometrycznych (badanie rzetelności narzędzia przez wykazywanie jego tak zwanej zgodności wewnętrznej i mocy dyskryminacyjnej pozycji) pozostawiono 22 pozycje (patrz dalej). Całość skali charakteryzuje wysoka zgodność wewnętrzna określona przy użyciu współczynnika Alfa Cronbacha (0,84).

Sprawdzono również związki korelacyjne między wynikiem ogólnym skali a wynikami w skalach kwestionariusza Skali Afektywności Społecznej (SAS) [38]. Kwestionariusz ten bada ogólną predyspozycję do doświadczenia poczucia winy, wstydu oraz do przejawiania tak zwanej niezależności od ocen (tj. tendencji do niereagowania emocjonalnie na sytuacje, w których inni ludzie są świadkami przekroczenia norm moralnych danej osoby).

Jak widać w tabeli 1, ogólny wskaźnik poczucia winy i wstydu w sferze seksualnej jest wyraźnie dodatnio skorelowany z ogólną predyspozycją do przeżywania poczucia winy i wstydu. Przy czym poczucie winy tłumaczy 45%, a poczucie wstydu wyraźnie mniej — bo jedynie 28% — zmienności wyników skali WWSS. Z kolei, jak można było tego oczekiwać, tendencja do nieodczuwania dys stresu z powodu własnych przewinień moralnych w sytuacjach ekspozycji społecznej idzie wyraźnie w parze z niskim nasileniem poczucia winy i wstydu w sferze seksualnej.

Tabela 1. Interkorelacje skal SAS i WWSS (n = 49)

	Poczucie winy	Poczucie wstydu i zażenowania	Niezależność od ocen
WWSS	0,67**	0,53**	-0,63**

**Korelacja jest istotna na poziomie 0,01 (dwustronna)

WWSS — Poczucie Winy i Wstydu w Sferze Seksualności

SAS — Skala Afektywności Społecznej

Poniżej znajduje się wersja WWSS dla mężczyzn (ze względu na użyte w niej konstrukcje językowe).

W. W. S. S.

© Piotr Olaf Żylicz, Agata Bieńkowska, Alicja Grochowska

Imię lub pseudonim.....

Płeć..... Wiek.....

Wykształcenie.....

Kwestionariusz odnosi się do Pana odczuć **wobec sfery seksualnej** u ludzi. Nie ma tu ani dobrych, ani złych odpowiedzi. Ludzie istotnie różnią się w swoich postawach wobec kwestii seksualnych. Przy **każdym** pytaniu proszę otoczyć kółkiem jedną odpowiedź — (a) albo (b) — tę, która dobrze lub przynajmniej lepiej niż druga oddaje Pana przekonania czy odczucia. Należy odpowiedzieć na wszystkie pytania.

- Gdy spotykam kogoś, dla kogo jestem atrakcyjny:
 - czuję się zawstydzony
 - staram się go poznać.
- Kiedy ktoś zaczyna ze mną flirtować:
 - czuję się zawstydzony
 - odpowiadam tym samym.
- Gdy po obudzeniu uświadomię sobie, że miałem silnie erotyczne sny:
 - nie robi to na mnie żadnego wrażenia
 - odczuwam z tego powodu zażenowanie.
- Myśląc o ludziach biorących udział w filmach pornograficznych:
 - wstydzę się za nich
 - uważam ich za ludzi wolnych.
- Gdybym kiedyś zdradził swego partnera:
 - mielibym silne poczucie winy
 - pewnie nieczułbym się z tego powodu źle, o ile sprawa nie wyszłaby na jaw.
- Opowiadając tak zwane nieprzyzwoite dowcipy w grupie kobiet i mężczyzn, czułbym się
 - zażenowany
 - dobrze, o ile byłyby one zabawne.
- Gdy budzę się po śnie o treściach erotycznych:
 - mam pewne poczucie winy
 - czuję się zrelaksowany.
- Gdybym kiedyś popełnił cudzołóstwo:
 - byłaby to wyłącznie moja sprawa
 - wstydzilibym się, jeśli prawda wyszłaby na jaw.
- Gdybym kupował publikacje pornograficzne:
 - mielibym wyrzuty sumienia
 - nie odczuwałbym nic szczególnego.
- Seks z przypadkowym partnerem:
 - może zranić wiele osób
 - jest lepszy niż brak seksu w ogóle.
- Oglądanie filmów pornograficznych:
 - napawałoby mnie wstydem
 - jest czymś normalnym.
- O sprawach seksualnych:
 - bez skrupowania rozmawiam z moimi bliskimi
 - nie lubię rozmawiać nawet z bliskimi mi osobami.
- Propozycje o charakterze seksualnym:
 - zawstydzają mnie
 - przyjmuję z zadowoleniem.
- Dyskusja na tematy seksualne w grupie kobiet i mężczyzn:
 - rodzi we mnie poczucie wstydu
 - nie wywołuje mojego zakłopotania.
- Gdy mam ochotę poflirtować
 - czuję się świetnie
 - miewam poczucie winy.
- Seks z kimś, kto nie jest moim stałym partnerem:
 - spowodowałby u mnie wyrzuty sumienia
 - mógłby być ciekawym doświadczeniem.
- Gdy byłem dzieckiem, zabawy o charakterze seksualnym:
 - zawsze budziły moje zainteresowanie
 - sprawiły, że miewałem poczucie winy.
- Gdyby osoba płci przeciwnej zobaczyła mnie nago (np. w przebieralni na basenie):
 - czułbym się zażenowany
 - nie zrobiłoby to na mnie szczególnego wrażenia.
- Gdybym kupował środki antykoncepcyjne:
 - starabym się, aby nikt tego nie zauważył
 - zachowywałbym się tak jak przy zakupie innych towarów.

20. Oglądanie reklam z treściami erotycznymi:
 - (a) wprawia mnie w zakłopotanie
 - (b) nie jest dla mnie niczym szczególnym.
21. Gdyby zdarzyło mi się podglądać osobę przeciwnej płci:
 - (a) długo czułbym się z tym źle
 - (b) szybko bym o tym zapomniał.
22. Gdyby ktoś w miejscu publicznym odkrył, że jestem pobudzony seksualnie:
 - (a) miałbym ochotę „zapasać się pod ziemię”
 - (b) nie widziałbym w tym nic niestosownego.

Dyskusja i wnioski

W niniejszym artykule zarysowano problematykę poczucia winy i wstydu przede wszystkim w obszarze doświadczeń seksualnych człowieka. Dokonano również przeglądu badań nad związkami głównie poczucia winy w sferze seksualnej z funkcjonowaniem psychospołecznym. Pokazano też przesłanki i założenia, które kierowały autorami przy tworzeniu nowego narzędzia do badania poczucia winy i wstydu w obszarze ludzkiej seksualności. Wbrew oczekiwaniom, na obecnym etapie nie udało się wyodrębnić dwóch samodzielnych podskal mierzących winę i wstyd. Niemniej jednak dalsze próby psychometrycznego opracowywania kwestionariusza powinny zmierzać do niezależnej operacjonalizacji obydwu zmiennych, mimo że uzyskano zadowalające własności psychometryczne dla całej skali. Kolejne badania powinny również objąć kobiety i uwzględniać osoby pochodzące nie tylko z głównie inteligentnych środowisk miejskich. Konieczne również będzie określenie związków wyników uzyskiwanych w kwestionariuszu WWSS z wynikami innych niż SAS narzędzi do badania poczucia winy i wstydu oraz z wynikami kwestionariuszy ujmującymi inne zmienne afektywne, a zwłaszcza lęk.

Piśmiennictwo

1. Żylicz P. Rozumienie i formy pracy z poczuciem winy w różnych szkołach terapeutycznych. W: Psychoterapia. Grzesiuk L. (red.). Wyd. II, Eneteia, Warszawa (w druku).
2. Kofta M., Brzeziński J., Ignaczak M. Konstrukcja i charakterystyka psychometryczna Kwestionariusza Poczucia Winy. *Studia Psychologiczne* 1997; 16: 93–113.
3. Grochowska A. Wybrane metody badania poczucia winy, poczucia winy, poczucia kontroli, poczucia sensu życia, sympatii, empatii. W: Siek S., Wybrane metody badania osobowości. Wydawnictwo ATK, Warszawa 1993: 423–464.
4. Gilbert P. The evolution of social interactions. *British Journal of Medical Psychology* 1997; 70: 113–147.
5. Lewis H.B. Shame and guilt in neurosis. International Universities Press, New York 1971.
6. Lutwak N., Ferrari J. Moral affect and cognitive processes: differentiating shame from guilt among men and women. *Personality and Individual Differences* 1996; 21: 891–896.
7. Lutwak N., Ferrari J., Cheek J.M. Shame, guilt and identity in men and women: the role of identity orientation and processing style in moral affects. *Personality and Individual Differences* 1998; 25: 1027–1036.
8. Tangney J.P., Dearing R.L. Shame and Guilt. Guilford Press, New York 2002.
9. Tangney J.P. Moral affect: The good, the bad, and the ugly. *Journal of Personality & Social Psychology* 1991; 61: 598–607.
10. Tangney J.P. The mixed legacy of the superego: Adaptive and maladaptive aspects of shame and guilt. W: Masling J.M., Bornstein R.F. Empirical perspectives on object relations theory. American Psychological Association, Washington, DC 1994.
11. Tangney J.P., Fisher K.W. (red.). Self-conscious Emotions. The psychology of shame, guilt, embarrassment, and pride. Guilford Press, New York 1995.
12. Gilligan C. In a different voice. MA: Harvard University Press, Cambridge 1982.
13. Włodyka B. Wstyd seksualny. *Studia Psychologica* 1998.
14. Sagadyn L. Konstruktywna i destruktywna funkcja poczucia winy. *Terapia. Uzależnienia i Współzależnienia* 2001; 5: 15–17.
15. Mosher D.L. The development and multitrait-multimethod matrix analysis of three measures of three aspects of guilt. *Journal of Consulting Psychology* 1966; 30: 25–29.
16. Mosher D.L., Abramson P.R. Subjective sexual arousal to films on masturbation. *Journal of Consulting & Clinical Psychology* 1977; 45: 796–807.
17. Mosher D.L., Vonderheide S.G. Contributions of sex guilt and masturbation guilt to the women's contraceptive attitudes and use. *Journal of Sex Research* 1985; 21: 24–39.
18. Galbraith G.G., Mosher D.L. Effects of sex guilt and sexual stimulation on the recall of word associations. *Journal of Consulting & Clinical Psychology* 1970; 34: 67–71.
19. Alden D.L., Crowley A.E. Sex guilt and receptivity to condom advertising. *Journal of Applied Social Psychology* 1995; 25: 1446–1463.
20. Wiebe D.J., Williams P.G., Quackenbush D. Sex guilt and contraceptive knowledge: Interference or justification? *Journal of Research in Personality* 1994; 28: 332–350.
21. Vonderheide S.G., Mosher D.L. Should I put in my diaphragm? Sex-guilt and turn-offs. *Journal of Psychology & Human Sexuality* 1988; 1: 97–111.
22. Morokoff P.J. Effects of sex guilt, repression, sexual 'arousability', and sexual experience on female sexual arousal during erotica and fantasy. *Journal of Personality and Social Psychology* 1985; 49: 177–187.
23. Mosher D.L. Females' affective responses to reading erotic literature. *Journal of Consulting & Clinical Psychology* 1969; 33: 472–477.
24. Gillis J.R., Meyer-Bahlburg H.F.L., Exner T.M. The predictive utility of an expanded AIDS Risk Reduction Model (ARRM) among adult gay and bisexual men. *Canadian Journal of Human Sexuality* 1998; 7: 31–49.
25. Rimberg H.M., Lewis R.J. Older adolescents and AIDS: Correlates of self-reported safer sex practices. *Journal of Research on Adolescence* 1994; 4: 453–464.
26. Kelly M.P., Strassberg D.S., Kircher J.R. Attitudinal and experiential correlates of anorgasmia. *Archives of Sexual Behavior* 1990; 19: 165–177.
27. Waymott H.A., Aronson B. Risky sexual behavior in American White college women: the role of sex guilt and sexual abuse. *Journal of Health Psychology* 2002; 7: 723–733.
28. Mosher D.L., Cross H.J. Sex guilt and premarital sexual experiences of college students. *Journal of Consulting & Clinical Psychology* 1971; 36: 27–32.
29. Mosher D.L. Sex guilt and sex myths in college men and women. *Journal of Sex Research* 1979; 15: 224–234.
30. Allgeier A.R., Allgeier E.R., Rywick T. Response to requests for abortion: The influence of guilt and knowledge. *Journal of Applied Social Psychology* 1982; 12: 281–291.
31. Wyatt G.E., Dunn K.M. Examining predictors of sex guilt in multiethnic samples of women. *Archives of Sexual Behavior* 1991; 20: 471–485.
32. Yarber W.L., Yee B. Heterosexuals' attitudes toward lesbianism and male homosexuality: Their affective orientation toward sexuality and sex guilt. *Journal of American College Health* 1983; 31: 203–208.
33. Snell W.E., Fisher T.D., Miller R.S. Development of the Sexual Awareness Questionnaire: Components, reliability, and validity. *Annals of Sex Research* 1991; 4: 65–92.
34. Plaud J.J., Gaither G.A., Weller L.A. Gender differences in the sexual rating of words. *Journal of Sex and Marital Therapy* 1998; 24: 13–19.
35. Walser R.D., Kern J.M. Relationships among childhood sexual abuse, sex guilt and sexual behavior in adult clinical samples. *The Journal of Sex Research* 1996; 33: 321–326.
36. Kuczkowski S. Psychologia poczucia winy. WAM, Kraków 2000.
37. Janda L.H., O'Grady, E. E. Development of a sex anxiety inventory. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 1980; 48: 169–175.
38. Żylicz P.O., Gruszka K., Duchniewska K., Pieniak M. Poczucie winy i wstydu u kobiet i mężczyzn w transgresjach moralnych i obyczajowych. Niepublikowany manuskrypt, 2000.